

Milý příteli,

vytýkáš mi, že jsem nakouzl téma revoluce, ale že jsem k němu vlastně neřekl vůbec nic. - Přiznávám, že slovo revoluce se už v mém dopise znovu nenajde /dopis č. 6/, ale po mém soudu tam všechno podstatné bylo řešeno. Nicméně se rád chápu příležitosti a vyjádřím svůj názor výslovně.

Důraz na revolučnost a nadšenost revolucí je pozůstatkem politického romantismu. Pro romantismus je charakteristické jakési zvláštní násilnictví, které je ovšem ve svých základech mnohem starší a má mnohem hlubší kořeny v celé evropské tradici. Již nejstarší řeční myslitelé připravovali pronikavý zvrat v dosavadním přístupu ke světu, totiž tzv. objektivismus, jinak řečeno předmětné myšlení. Člověk je špičkou dlouhého vývoje živých organismů a je hluboce zakotven v těchto dějinách všeho živého, ale také v přítomné, aktuální biosféře. Člověk a lidstvo mohou existovat a žít pouze uprostřed života, uprostřed jiných živých bytostí. Člověk je daleko závislejší na jiných organismech než na neorganickém světě; závislost na neživé přírodě mu byla vždycky spíše jen prostředkována, ale nemusel jí čelit přímo. Tato skutečnost se prudce mění teprve v docela poslední době, a mění se jako vzdálený důsledek před dvěma a půl tisíci lety zavedené tradice předmětného myšlení a vůbec předmětného vztahu ke skutečnostem a ke světu vůbec. Člověk ovšem tím, že všechno převádí na věc, na předmět, na objekt /v metafyzickém smyslu/, skutečnost vlastně zkreačuje, misinterpretuje, falsifikuje, mystifikuje. Krátce řečeno: znásilňuje. Ale romantismus nezůstává u takového neuvědomělého, mimoděkého a nechtěného násilí, nýbrž nalézá v násilnosti a násilných řečeních zvláštní zalíbení, věří jen v násilná řešení, skládá v násilí všechny své naděje a je v hloubce přesvědčen, že pouze násilnými prostředky lze dosáhnout žádoucí dokonalosti, krásy, pravdy, dobra a dokonce i míru. Ve skutečnosti dosahuje právěho opaku; líčení krásných a ušlechtilých cílů plní pak pouze úlohu ohlu-pování sebe i jiných, je klamem, podvodem, lží - zkrátka ideologický pozlátek. V tom všem představuje romantismus poslední velkou vzpouru proti organické spjatosti člověka s biosférou, přírodou a vůbec světem.

Největší postavy evropské filosofie minulého století jsou právě tak dětmi tohoto podivného hnutí jako velké postavy světové politiky. A náš dnešní svět je do jisté míry produktem, plodem tohoto světodějného omylu a myšlenkového i životního scestí evropského /a dnes zejména Evropou jen ovlivněného a poznamenaného/ člověka. Nutno ovšem hned poznamenat, že naše národní dějiny nesly až donečáсна vcelku jen malé a omezené stopy tohoto romantického násilnictví či násilnického romantismu. V posledních třiceti letech bylo soustředěno velké propagandistické a agitační úsilí na glorifikaci revolučnosti a revolucí, ale mám dojem, že nemělo velký úspěch a že svou práci ve skutečnosti vynaložilo hlavně na to, že se z revolučnosti stala ~~fráze~~ fráze. Jakousi opravdovější vlnu revolučního citění lze konstatovat na konci let čtyřicátých a snad ještě v prvních rocích následujících; vystřízlivění však se dostavilo dost rychle právě u těch, kdo se revolucionářstvím nechali opojit. Nedostatek smyslu pro politické revolucionářství lze považovat za jedno z aktiv národních povahy; je však provázáno něčím, co tento soud citelně znehodnocuje nebo alespoň relativizuje. Abychom odlišili obě tyto stránky, musíme si vypůjčit některé termíny a formulace od Havlíčka, který rozeznává mezi revolučním radikálníčením a mezi tím, čemu říká "revoluce hlav a srdcí". /Základním textem k tomu je Havlíčkův článek "Revoluce", který vyšel nadvakrát ve Slovanu 30. ledna a 8. února 1851./